

S V E N S K T
M U S I K A L I S K T
L E X I K O N.

S V E N S K T
M U S I K A L I S K T
L E X I K O N,

E F T E R G R E K I S K A, L A T I N S K A,
I T A L I E N S K A O C H F R A N S K A
S P R Å K E N,

A F

C A R L E N V A L L S S O N,

Notarius Publicus i Stockholm, och Ledamot af Kongl.
Svenska Musikaliska Akademien.

Neque a doctissimis, neque ab indoctissimis legi vellem.

CICERO.

S t o c k h o l m, 1802.

Tryckt hos C A R L F. M A R Q U A R D,
på eget Förlag.

TIL
HANS MAJESTÄT
KONUNGEN.

*Min KUNG! der lik Din FAR DU blänker
Med Dygderna kring DIN Person,
Och ner åt Muserna, kring foten af DIN Tron,
En Skyddsguds milda blickar sänker;
Det verk, der deras konst med friheter och tvång
I sina ordalag förklaras,
O! må det af DIT hägn försvaras,
Så visst DIN Ära ock en gång
Vid Harmoniens förgudnings-sång
Med DINA FÄDERS låf skal paras!*

allerunderdånigst

af

CARL ENVALLISSON.

Neque a doctissimis, neque ab indoctissimis legi vellem.

CICERO.

F ö r e t a l.

Det är så vanligt at ursäkta sig i *Företal*, at Författaren til detta Verk länge tvekat om han skulle våga framkomma med et sådant, hälst han redan i sin Prospektus (Stockholms Posten N:o 184 förl. år) anfört något af det han i förväg borde säga.

Men, med alla Skribenters trognaste förlitande til Den Gunstige Läsarens benägna omdöme, tror han sig dock icke böra lämna et aldeles öpet fält för alla Kritikanter och Förståsigpåare; i synnerhet i en sak, der den sämste bönhas icke är utan inbildning och sjelfkloket, der sjelfve Mästarne tvista i fördomar och motsägelser, och i et land, der den minsta väg i Litteraturen altid varit vådlig för den som vågat några steg framåt.

Auktor torde således förlåtas, at han beder sin Läsare uppehålla sig blott vid några sidor, dem han hållit nödvändiga at som en inledning anföra. Han skal icke vara vidlöftig.

Tacksamhetens plikter måste likväl först uppfyllas. Författaren förklarar sin fullkomligaste erkänsla för det understöd han så välvilligt njutit af en så anseelig mängd Prenumeranter. — Mätte bokens pris och des skyndsamma utgifvande intyga, at han deremot hvarken spart tid eller åtgärd at iakttaga sin skyldighet!

Den auktorliga ärelystnaden äger minsta del i detta verks början och fullbordan. Författaren företog ren för mer än tjugu år sedan, at under sina teatraliska arbeten smånin-gom samla musikaliska anteckningar, hälst han hade de berömdaste Mästares, som *GLUCKS*, *PICCINIS*, *CIMAROSAS*, *GRETRY'S*, *MONSIGNY'S*, *ALEYRACS*, med fleres partitioner dagligen under händerne. Han uppskref äfven åtskilligt til minnes vid läsningar. En ständig och nära befattning med Musik och Teatrar i flere år, kunde ej heller vara annat än lärogifvande. Och sedan han tillfälligtvis kommit at gifva någre af sine Gynnare och Vänner, som tillika voro verkelige Kännare och Älskare af Ämnet, del af sina anteckningar, blef han af

dem både muntrad och upmanad, at genom dessa antekningars utgifvande i alfabetisk ordning, åtminstone på något vis, ersätta den totala brist vi äge här i Sverige på et Musikaliskt Lexikon, då likväl både vetenskapen och konsten så högt stigit. Han dröjde likväl dermed ännu några år, i förmodan at någon af dem som äga långt mera kunskap och insigter än han, skulle upfylla den Musikaliska Allmänhetens längtan. Men då detta ej inträffat, och man å nyo började yrka sina påminnelser, så är detta vågsamma företag skedt; icke som han trott sig varit den förste hvilken kunnat, ej heller den ende hvilken velat, utan blott, om så får sägas, den ende hvilken dristat göra det.

Man bör föreställa sig, at det mästa i en sådan bok som denne, omöjligen kan eller får vara eget, ännu mindre diktadt. Andre hafva strött blomstren, Samlaren har endast plockat dem. Mellertid är han likväl skyldig at göra redo hvar han skördat.

Den odödlige *ROUSSEAU'S Dictionnaire de Musique* är bekant. Gifver man noga akt på de omdömen som blifvit fälde öfver denne bok, skal man utan svårighet finna, at de fleste af des tadtare och förringare varit af de misstänkte mästares stora slägte. De kunniga-

ste och tillförlitligaste Auktorer hafva deremot lämnat boken sit låford och värde. Man behöfver ej så mycket yrka at den kan äga sina misstag, höra snarare til äldre än senare tider, samt ofta vara svår at förstå: Des godhet och nytta öfverträffar alt detta ganska mycket. Derföre åberopas den också esomoftast, gillas och berömmes af de bäste och nyaste Författare. Man har til och med stulit från *ROUSSEAU* hvad man sedan utgifvit som egna rön och nyheter, hvilket på sina ställen i detta Lexikon igenfinnes. Herr *SÜLZER*, af hvilken många uplysningar äro lånade, ger *ROUSSEAU* all rättvisa och heder så ofta han anförer des Diktionnär i sin förträffligt utarbetade *Theorie der schönen Künsten*. En lika berömvärd Afhandling, ännu nyare än Herr *SÜLZERS*, och förmodligen den nyaste i anseende til det hela af Vetenskapen, nämligen *Essai sur la Musique*, nämner Hr *ROUSSEAU*s Diktionnär som oftast med mycken aktning. Denna bok (*Essai sur la Musique*), som består af 4 Voll. i en vacker uplaga med ganska många kopparstick i anseende til de äldres och nyares musik och instrumenter, har man ej heller underlåtit at vända sig til nytta. Af Herr *LESSINGS* *Theatralische Bibliothek*, der en Abbé *DU BOSCS* Afhandling om de gamles teaterspel är införd, kan man vid jämnförelse finna, at hvad *ROUSSEAU*

säger om deras poesi och musik på så många ställen, äger sin fullkomliga riktighet.

Men at rådfråga förenämnde arbeten har ändå icke kunnat vara nog. Som sagdt är, hafva tid, forskningar och erfarenhet som oftast framgifvit nya ämnen och artiklar. Källorna äfven flere, då man söker dem. Under sjelfve *CARL XII:s* blodiga krig och derpå följande tider, utkommo åtskillige Akademiske Afhandlingar i Musikens historia och teori, som gifva mycken underrättelse och hjälpreda. Af andra Svenska skrifter, såsom Herr *HÜLPHERS'S* och Herr *MICKLINS*, i synnerhet den förres, har också varit åtskilligt at hämta. Äfven ur de i senare tider af Herr *VOGLER* utgifne afhandlingar, ehuru de i anseende til termerna icke äro synnerligen språkgranne, samt i det mästa tillhöra Generalbassen och hvad dermed har gemenskap. De fordne utländske Auktorer, *MEJBOM*, *KIRCHER*, *MATHESON*, *RAMEAU*, *MERSENNES*, *SAUVEUR*, *BROSSARD*, *DE LA SERRE*, m. fl. äro ej heller förglömde, hälst i de mål, der de af nyare Auktorer både åberopas och korrigeras. Ur flere andre böcker, i synnerhet *Berlinska Teater-annalerne*, der ofta artiklar i detta ämne förekomma, har Författaren ej heller försummat at tid efter annan samla; så at han omsider började frukta at verket kunde blifva

för vidlöftigt, och svårare at både tryckas och säljas i et land, der man sällan köper et häfte öfver sexton schillingar *).

Hvad språket vidkommer, har Auktor länge hållit före, at det skulle försvara sig sjelft. Derjämte tror han ännu at det varit en lycka för honom, at Vältaligheten icke behöfves til et Lexikon, Men då nu för tiden så mycket och så besynnerligt pratas om vårt Svenska språk; då man disputerar både härs och tvärs om bokstäfver och stafningssätt; då sjelfve de, hos hvilke man trott sig vänta urskillning och bifall, kunna visa sig villrådige; då den blinda fördomen med forntidsvurmen på den ena, och dårskapen med nyhetsmakeriet på den andra sidan, offentligen resa sig emot Sunda Förnuftet och Smaken, så torde några små erindringer i detta ämne här tillåtas, i synnerhet som boken innehåller en myckenhet ord, nödvändige at uptagas i vårt språk, och hvilkes utslutande skulle göra både förstånd, meningar och förklaringar omöjliga, samt kläda hela vetenskapen i en komisk broklappströja för Svenska ögon.

*) *De Auktorer, som här ej äro nämnde, t. ex. NEWTON, TELLEMAN, CASTELLO, MOUSSIN PUSCHKIN, VON HAUCH, m. fl. igenfinnas på sina ställen. Se Färgor, Harmonica, m. m.*

Först företer sig nu den stackars urgamla Göthiska bokstafven *K*. Detta Paridiska äple (om man så får säga), hvilket i början tycktes ådraga sig visse nitälskares fördömelse, synes likväl redan njuta en liten blick af Toleransens barmhertighet. Icke derföre, at man velat hafva någon tilbörlig aktning eller afseende på SVENSKA AKADEMIENS yttrande i anseende til denne bokstaf, (tvärtom har *DES Betänkande* om Svenska Språkets reform och hyfsning bragt både fanatisten och idioten at upresa sina hufvuden), utan kanske snarare derföre, at sakens natur och nödvändigheten vid närmare eftertanka tvingat dertil. Man hör nu mera sällan någon inbildningslärd åberopa sig den vördiga Latinska auktoriteten, eller den deraf ursprungliga och lätta Franska; han har redan blifvit påmind, at de fleste vetenskaps- och konst-ord i Latinen äro låntagne från Grekiskan, der til och med sjelfva ordet Ἐκκλησία stafvas med tvänne κ . Mätte man då förlåta, at Auktor skrifvit *Musik*, *Akademi*, *Kanon*, *Komedi*, *Komma*, m. fl., alla efter sina stamord i grundspråket! Danskarne hafva opåtaladt i sekler skrifvit sina *kk*, vi åter behålle *c* som et *fulcrum* (ck), dels af god häfd, dels för mera lätthet i skrifningen, kanske också af någon eftergifvenhet; men man vil ej tillåta *Ackord*, *Aksent*, *Konsert*, fastän de nu mera äro ren Svenska, och låta likare, än om de skrifvas

Accord, Accent, Concert? De lärdare Tyskar hafva jämväl längesedan begynt skrifva på det sättet; och hvem kan icke tro, at bristen af *k* hos Fransoserne gjort bruket af *c* til et allmänt tvång, och derigenom förändrat det ljud, som *c* ännu äger hos Italienarne framför vissa vokaler. Men hvad den ena hjälper sig med i nöden, bör den andra ej härma efter, då han sjelf har tillgångar. Hvem vågar motsäga, at det krumma *c* möjligen kan vara en förkortning af Grekernes κ , så at blott streket *I* fattas? Man fick ju på det sättet uttydningen af våra gamla hieroglyfiska Helsing- eller Trollrunor? — Ätminstone tyckes det stora C blott vara en liten förändring genom strekets flyttning inom halvesirkeln. Ja, våre Herrar *c*-grafer äro icke så faste, som de tro sig; vi vete ej nu mera visst huru de fordne Latinerne nyttjade sit *c*: det är mycket osäkert om *Cicero* uttalades som *Sisero*, eller som *Kikero*.

Hvad de så mycket omtvistade orden *kon* och *con* angår, har Författaren oförgripligen funnit sig skyldig at hålla sig vid det förra. De låta bägge lika, när man ej vil nyttja någon sjelfgjord och orimlig vrängning i uttalet af det förra. Ännu har ingen vågat at vränga ordet: *konstig*. Onkeligen är *kon* mera Svenskt. Det kunde hända Amatörerne af det senare, eller ordet *con*, at någon kom och

erinrade dem, huru man också bör hafva någon skonsamhet emot språkvanda och grannlaga öron! — De utländske *ch* och *ph* har man äfven sökt undvika i Svenska ord. *Ch* äger i vårt språk fullkomligt lika ljud med *k* och *ph* med *f*. Hvarföre då icke skrifva *k* och *f*? Italiendarne hafva i århundraden skrifvit *Filosofo*, *Fisico*, *Filarmonico*, m. m. och aldeles förkastat *ph*, såsom en til deras språk icke hörande bokstaf. Uttalet af de gamles *ch* och *ph* är så förloradt, at vi icke en gång våge säga, at Tyskarne hafva något qvar i sit *ch* och *pf*, t. ex. *Hecht*, *Pferd*, o. s. v. Skulle man söka någon förklaring om uttalet af Grekernes *Ch*, torde den til äfventyrs finnas i Ryska språket, der den gamla bokstafven *X* ännu är bibehållen, men med sit eget besynnerliga uttal: *Htskja*, starkt aspireradt.

Det är snart sagdt obegripligt med hvad envishet man motstått den så berömliga föresatsen, at en gång förbättra vårt modersmål. Man ihågkommer ej huru denna föresats var både fattad och gynnad af den odödliga *GUSTAF* den Tredje, som alltid hade sit Fäderneslands heder til et stort ögnamärke. Det Samfund af Store Snillen, som han dertil inrättade, har funnit tvänne hufvudsakliga nödvändigheter, nämligen at stafva på Svenska för at hyfsa språket, och för at rikta det, at

införlifva et antal främmande ord, med iakttagande af Svensk stafning. Så är skedt med de mäst upodlade språk, t. ex. Franskan och Ängelskan; och de hafva hunnit til en högd i Skaldekonst och Vältalighet, som andre Nationer måste beundra. Hvarföre slår då motsägelse-andan på larmtrumman? Huru kan dårskapen i allmänna dagblad offentligt rasa emot sunnda förståndet af språket?

Författaren har med et ord gjort sig en regel, som aldrig någon Skribent bör uraktlåta. Och denna är helt enkel, nämligen: *at på det språk man skrifver, på samma språk bör man också stafva.* Hvar Nation som bestrider detta, tår aldrig något eget språk.

Detta angår nu det hufvudsakliga. Men man äger också ord i Svenska språket, redan från uråldren nyttjade, om hvilkas stafsätt ännu kan tvistas. Likväl äro de ganska få, samt bestå snart sagdt blott af några pronomina och partiklar. Med all den vördnad Författaren hyser för SVENSKA AKADEMIENS *Betänkande*, har han likväl, förd af framfarne dock ännu berömde Handedare, vågat afvika, men blott i dessa ord, från Des föreskrift. Om detta blifver et fel, är han straxt färdig at rätta sig efter bättre undervisning. Ej heller har Akademien i detta mål tildömt sig någon infallibilitet. Den

har tvärtom förklarat sig vilja mottaga anmärkningar. Men sådane böra gjöras med den fullkomliga aktning man är Akademien skyldig. Nu är Auktor redan känd. Mätte då den fria bekännelsen af hans särskilda tänkesätt finna någon ursäkt inför så ädelmodige och uplyste Domare! För svag at kunna påstå något, vil han likväl vara nog redlig at icke dölja sina ordsaker. Hans afvikelse tilhör endast stafsättet af vissa enstafviga ord, som *At, Vil, Des, Skal, Til, Et, Mit, Dit, Sit*, med flere dylike, i hvilke han trodt fördubblingen af slutkonsonanterne öfverflödig. Sina skäl dertil tror han vara, at desse ord äro sådane, hvar på liten eller ingen vigt plägar läggas i vanliga uttalet; at de derföre merändels öfverhalkas, emedan de, liksom i andra språk, häldst tjena til sammanbindnings- eller hjälp-ord; at analogien med andra enstafviga är mindre för än emot fördubblingen; at tungans bruk gör de bästa reglor i dylika fall som detta; at hvarken reglor eller bokstäfver böra ökas öfver nödvändigheten, emedan vi äge et så talrikt förråd af ord i vårt språk, som aldrig genom stafningen, blott genom meningen och frasen, skola åtskiljas. (Se *Ny Acerra Philologica, eller Läsnig til nytta och nöje för alla åldrar och stånd. Stockholm 1802.*) Fördubblingen af slutkonsonanterne i de anförde orden kunde ju således anses för onödig, i synnerhet

som man hittills merändels sett den göras blott af dem, som sjelfve varit mindre säkre i språket. Desse monosyllaber kunna snarare hänföras til det stora antalet af ord, som med lika stafning äga en olika mening; man undviker derigenom at i hvart och et nytt fall göra nya föreskrifter, som ändå blifva osäkre, så länge ord finnas kvar som aldrig kunna samma föreskrifter underkastas, utan likafullt göra nya och ständiga undantag. Den som vil undfly Charybdis, måste akta sig för Scylla. Lät oss til exempel undersöka dessa orden.

Det säges, at man bör skrifva *Skall* med två *l*, til skilnad från *Skal*. Men råkar man icke här i lika labyrinth, så länge vi säge i god Svenska: *Gå på skall i skogen? Er hund har et genomträngande skall?* — Infinitiven til ordet heter: *at skola*; hvarifrån får jag då de tvänne *ll*, eller *skall*, i presens? En nybörjare kunde tro at infinitiven hette *skolla*, emedan alla infinitiver formeras blott genom tillägning af bokstafven *a*. Man säger at imperfekten heter *skulle*; men hvem ser ej der, at det är just det tillagda *l* som fordras för imperfektens slutstafvelse? Det kunde eljest blifva *skull-le* *). Likaså är det med *jag vil*,

*) Det allmänna tungomålet säger: *Jag ska, du ska, han ska*; sådant lærer ej heller göra något bevis, hvarken för naturen eller nödvändigheten af de tvänne *ll* uti ordet.

der samma skäl kunna gälla, om man icke för öfverflöds skull vil skrifva *villja* i infinitiven. Det tyckes vara en kakografi, om man, så mycket man kan, icke undviker 3, 4 och 5 konsonanters sammanstötning. Derföre skrives också ordet *til* utan *ll*; ty om jag nu der-til fogar ordet *lägga*, så blifver det ju *tilllägga!* — Ordet *des* behöfver ej heller något *ss*, af den grund, at man i *des* nominativus skrifer *den* och icke *denn*, emedan ordet äger sit rätta uttal af bruket rätt så väl som *han*, *man*, *men*, *hon*, utan fördubbling. Man skrifer *men* utan at det blifver *men*, (*damnum*); *man*, utan at det blir *man*, (*juba*); *om*, *som*, *kom*, utan minsta förvirring i läsningen; hvarföre kunna icke då blott några få ord följa med, utan särskild afsöndring i skrifningen? Ännu har ingen bjudit til, at rimma ordet *at* emot *hat* eller *mat*; det låter altför väl säga sig utan *tt*, blott man ej egenvilligt utdrager vokalens ljud. Snarare kan et granlaga öra vid et strängt och noga bundet uttal af ordet *att* med desse två *tt*, höra det utsägas *atte*. — Men detta kan vara nog sagdt härom. Är det en villfarelse, så vil äfven Auktorn vara den förste som uphör at vara envis. — Han får i öfrigt ge tilkänna, at om i boken något skiljaktigt stafsätt finnes på samma ord, så här-rör sådant deraf, at den redan var til hälften tryckt innan Akademiens betänkande utkom,

---

och at han strax gjorde sig en skyldighet, at så mycket han kunde taga det til eftersyn.

Slutligen får Auktor förklara, at han med nöje och tacksamhet skal mottaga alla grundade rättelser och tilläggningar. Han är långt från at tro at detta arbete kan vara fullkomligt, ty något sådant Lexikon har ännu aldrig gifvits; det skal vara nog för honom, om man finner, at han gjort sig någon möda med det han hopsamlat och framgifvit. De ändringar och rättelser man behagar meddela honom, vil han trycka i et särskildt bihang til denne bok, eller också framdeles införa dem i en ny uplaga, om en blid framtid så skickar. Hans håg at gagna blir derigenom mera tilfridsställd, och hans oskyldiga föresats at med flit och arbete förmildra et mindre gynnsamt öde, än vidare upfyld.

A.

A. *s. n.* Sjette tonen på den diatoniska skalan, som börjas med *C*. Kallas eljest af gammalt och på den Aretinska skalan: *La*, liksom *C* kallas *Ut*, o. *s. v.* — För instrumenter i synnerhet, t. ex. valthörn och trompetter, som måste stämmas til hvar tonart, utteknas *a* til dur med *La mi re*, eller *A* *, men til moll nyttjas mestadels den korresponderande durtonen, d. ä. den, som äger lika klavteken. Signalen skrives då således: *Corni in ut* eller *C*; och på samma sätt i de öfriga tonarterna. Se vidare Tabellerne.

Obs. *A* med * kallas *a_{is}*, och med *b*, *a_s*, för den matematiska skillnaden i intervallerne: Se hvar på sit ställe. *A* är äfven vanliga stämtonen för viol-instrumenter. Det grofva *A* tros allmänt varit lägsta tonen i Grekernes musik.

A. *Efter, På, Vid, præp.* **A. TEMPO**, *Efter första takt rörelsen.* Förekommer mestadels uti recitativet, i synnerhet när et **AD LUBITUM** gått förut, för at betekna det sångaren och ackompagnemanget skola återigen hålla sig vid takten.